

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ
НАСЕЛЕННЮ ДЕОКУПОВАНИХ ГРОМАД**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: здобувачка 2 курсу 07-211М групи
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми «Соціальна
робота»

Наталія СІВАК

Керівник: Володимир ГУРІЧ, к. пед. наук, доцент

Рецензент: Іванна КУЛІК, к. псих. наук, доцент
кафедри соціальної роботи та соціальної
педагогіки КНУ імені Василя Стефаника

Івано-Франківськ 2025

З М І С Т

ВСТУП.....	4
 РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ.....	 8
1.1. Сутність та поняття соціально-гуманітарної допомоги.	8
1.2. Нормативно-правове забезпечення надання соціально-гуманітарної допомоги в умовах війни в Україні.....	13
1.3. Роль органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавного сектору у наданні соціально-гуманітарної допомоги.....	17
 РОЗДІЛ II. ПРАКТИКА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ МЕШКАНЦЯМ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ.....	 21
2.1. Загальна характеристика деокупованих територій півдня України.....	21
2.2. Соціально-економічні проблеми мешканців деокупованих громад.....	23
2.3. Основні форми і практика соціально-гуманітарної допомоги на деокупованих територіях України.....	26
 РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ (НА ПРИКЛАДІ СЕЛИЩ БІЛОЗЕРСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ).....	 30
3.1. Проблеми організації соціально-гуманітарної допомоги після деокупації	30
3.2. Розвиток соціальних послуг у громаді (проектна діяльність).....	33

3.3. Перспективи відбудови та інтеграції громадян у соціально-економічне життя.....	37
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Актуальність дослідження. З початком повномасштабної агресії Російської Федерації проти України гуманітарна ситуація в багатьох регіонах набула критичного характеру. Питання соціально-гуманітарної підтримки населення постало не лише як завдання окремих волонтерських ініціатив чи міжнародних організацій, а як комплексна державна політика, спрямована на захист життя, здоров'я та добробуту громадян. Особливої уваги потребують мешканці деокупованих територій, які пережили окупацію, руйнування інфраструктури, втрату засобів існування та психологічний тиск.

Білозерська селищна громада Херсонського району є показовим прикладом для аналізу проблем і шляхів організації соціально-гуманітарної допомоги. З одного боку, вона стала об'єктом воєнних дій, зазнала руйнувань та гуманітарної кризи. З іншого – громада виявила значну здатність до самоорганізації та партнерства з державними, міжнародними й громадськими структурами, що робить її цінним кейсом для дослідження.

Питання надання гуманітарної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій та збройних конфліктів висвітлювалися у працях українських і зарубіжних дослідників. Серед них варто виділити праці О. Бобрової, Н. Борецької, Л. Козир, С. Якубовського, які аналізували механізми організації гуманітарної підтримки та соціального захисту у кризових умовах. Б. Андрощук («Гуманітарний сектор в Україні: уроки, пройдені за рік повномасштабної війни», 2023) та С. Волков («Гуманітарна допомога в Україні: сучасні виклики», 2023) приділили більше уваги актуальним викликам та задачам гуманітарного реагування. Значний внесок у дослідження зробили міжнародні інституції (ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Світовий банк), які регулярно публікують звіти про гуманітарні потреби в Україні. Проте аналіз і

узагальнення досвіду конкретних територіальних громад, зокрема Білозерської Херсонського району залишається актуальним для наукового дискурсу.

Актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Організація соціально-гуманітарної допомоги населенню деокупованих громад».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри філософії, соціології та соціальної роботи «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790). Тему роботи обговорено та затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол від 02.09.2025 р. № 2), а також наказом по Херсонському державному університету.

Мета дослідження полягає в аналізі форм і практики соціально-гуманітарної допомоги на деокупованих територіях України з метою ефективного соціального проєктування.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання:**

- охарактеризувати сутність та поняття соціально-гуманітарної допомоги;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення надання соціально-гуманітарної допомоги в умовах війни в Україні;
- дослідити роль органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавного сектору у наданні соціально-гуманітарної допомоги;
- на основі загальної характеристики деокупованих територій півдня України визначити соціально-економічні проблеми мешканців деокупованих громад;

- проаналізувати основні форми і практики соціально-гуманітарної допомоги на деокупованих територіях України;

- на основі проблематики організації соціально-гуманітарної допомоги після деокупації (на прикладі Білозерської громади Херсонської області) розробити проєкт розвитку соціальних послуг у громаді.

Об’єкт дослідження – соціально-гуманітарна допомога у громадах деокупованих територій України.

Предмет дослідження – форми і методи організації соціально-гуманітарної допомоги після деокупації в ОТГ (на прикладі Білозерської громади Херсонської області).

Для розв’язання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: аналіз наукових та статистичних джерел, синтез положень, спрямованих на уточнення теоретичних положень, систематизація даних про організацію соціально-гуманітарної допомоги на деокупованих територіях України. Метод поняттєвого аналізу дав можливість висвітлити сучасні концептуальні уявлення про соціально-гуманітарної допомоги. Методи синтезу даних та їхньої синергії – для процесу розробити проєкт розвитку соціальних послуг у громаді.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше на рівні магістерської кваліфікаційної роботи уточнено поняття «соціально-гуманітарна допомога» як термін. Авторкою самостійно розроблено проєкт розвитку соціальних послуг у деокупованій громаді.

Практична значущість одержаних результатів кваліфікаційної роботи. Підходи, що використані у роботі, та одержані за їх допомогою результати дослідження сприяють розширенню теоретичної основи сучасної соціальної роботи щодо осмислення сучасних аспектів розвитку соціальних послуг у деокупованих громадах України. Матеріали даного магістерського дослідження можуть бути використані у практичній діяльності військових адміністрацій, селищних рад,

гуманітарних центрів, штабів або аналогічних структур. Також матеріали роботи можуть стати у нагоді у процесі розробки спеціальних і загальних навчальних курсів для здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота та консультування». Отримані дослідницькі результати можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок, присвячених проблематиці організації соціально-гуманітарної допомоги і розвитку соціальних послуг у громаді, а також ролі різних суб'єктів соціальної роботи у зазначених процесах.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол від 07.10.2025 р. № 3), а також опубліковані у вигляді:

1) тез «Проблеми і шляхи організації соціально-гуманітарної допомоги мешканцям деокупованих територій України (Білозерська селищна громада Херсонського району)». *Сучасні тенденції розвитку соціальної роботи в Україні та зарубіжжі*: зб. мат. III Міжнародної науково-практ. конференції з нагоди Міжнародного дня сім'ї та 20-річчя створення кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, м. Івано-Франківськ, 15–16 травня 2025 р./за ред. Г.Й. Михайлишин, Р.В.Зозуляк-Случик; упоряд.: Н. В. Сабат, Н. І. Сабат. Івано-Франківськ : НАІР, 2025.

2) статті: **Сівак Н. О. Проблеми та шляхи організації соціально-гуманітарної допомоги мешканцям деокупованих територій України (на прикладі сіл Білозерської громади Херсонської області).** *Магістерські студії: електронний альманах*. 2025. Вип. XXV. С. –

Структура випускної роботи: складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (59 найменувань). Основний текст дослідження викладено на 46 сторінках.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

1.1. Сутність та поняття соціально-гуманітарної допомоги

Війна, розв'язана російською федерацією проти України, кардинально змінила не тільки всі сфери суспільного життя, але й породила ряд соціальних проблем, із масштабами яких наша держава ще не стикалася: «спустошення прифронтових громад, спричинення вимушеного переміщення та роз'єднання сімей, широкого руйнування життєво-важливої інфраструктури, знищення основних послуг» [33, с. 332]. За оцінками ООН у 2024 році, «понад 14,6 мільйонів людей – близько 40 відсотків українського населення – потребують гуманітарної допомоги у поточному 2024 р.» [18]. Дослідження цієї сфери є необхідним для систематизації досвіду кризового реагування, оцінки ефективності правового регулювання та виявлення точок взаємодії між державними та недержавними суб'єктами. Критична залежність від зовнішнього фінансування та волонтерського ресурсу обумовлює необхідність забезпечення прозорості та відповідності міжнародним стандартам надання допомоги.

Після повномасштабного вторгнення, соціально-гуманітарна допомога набула критичного значення, трансформувавшись у фундаментальний елемент життєзабезпечення та екстреного соціального захисту мільйонів громадян України. В умовах руйнації інфраструктури та обмеженості державних ресурсів країни соціально-гуманітарна допомога функціонує як найважливіший рівень підтримки, що вимагає глибокого аналізу її правової бази та інституційного механізму [15].

Тим не менш, проблема полягає ще й у тому, що власне сам термін – соціально-гуманітарна допомога – присутній тільки у науковому

дискурсі та деяких матеріалах ЗМІ. Згідно з юридичними актами є поняття допомоги гуманітарної та благодійної, термінологічний зміст яких закріплено відповідно Законами України «Про гуманітарну допомогу» і «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Але особливістю останнього є те, що цей закон не містить визначення самого поняття «благодійна допомога», натомість оперує терміном «благодійна діяльність»: «добровільна особиста або майнова допомога для досягнення визначених благодійних цілей, яка не передбачає отримання прибутку, винагороди чи компенсації благодійником» [44].

Натомість ЗУ «Про гуманітарну допомогу» (22.10.1999 р.) містить визначення саме цього поняття, однак не роз'яснює термін «гуманітарна діяльність» чи «гуманітарне реагування». В абзаці 2 статті 1 гуманітарна допомога визначається як «цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі (у вигляді безповоротної фінансової допомоги, добровільних пожертвувань, виконання робіт, надання послуг), що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, катастроф, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту» [45].

Таке неоднорідне і фрагментарне визначення юридичних понять не дозволяє провести чітке розмежування між благодійною та гуманітарною допомогою. Тому для належного розуміння відмінностей між ними ми проаналізуємо ключові відмінні характеристики кожного виду допомоги.

Ключова сутність гуманітарної допомоги полягає у її орієнтованості на негайне виживання та мінімізацію страждань осіб, які перебувають у кризовій ситуації. Як зазначає експертка О. Балян, «у світовій практиці гуманітарною вважається допомога, яку надають

постраждалим від воєнних дій, стихійного лиха чи техногенної катастрофи, а благодійна допомога (або спонсорство) – це добровільні внески на розвиток науки, освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Тобто у першому випадку йдеться про допомогу заради виживання, у другому – заради розвитку» [3]. В українському законодавстві по суті чіткого розмежування між згаданими видами допомоги немає, але «є розмежування за формою. Гуманітарною визнають допомогу, надання і отримання якої здійснюють за визначеною законодавством процедурою, а отримувачі такої допомоги мають бути внесені до спеціального державного реєстру. Натомість інші види благодійної допомоги спеціальних процедур не потребують» [3]. Фокусування на невідкладному реагуванні є головною відмінністю гуманітарної допомоги від цілей благодійної діяльності, яка зазвичай спрямована на розвиток і підтримку суспільно важливих, але не обов'язково критичних для виживання напрямів.

Таким чином, зазначимо, що гуманітарна допомога має свої особливості: 1) завжди має чітко визначений цільовий характер та передбачає кінцевого адресата, 2) переслідує особливо значущі напрями здійснення благодійності, 3) у якості суб'єктів має донора та юридичну особу зі спеціальним статусом отримувача гуманітарної допомоги, 4) розрізняє отримувача та набувача гуманітарної допомоги (фізичну особу як кінцевого споживача), 5) потребує письмової пропозиції донора про її надання, 6) потребує згоди з боку отримувача гуманітарної допомоги на її отримання та інш.

У різних джерелах для опису як разової, так і регулярної активності різного формату з нейтралізації наслідків воєнних дій, стихійного лиха чи техногенної катастрофи переважно використовується термін «гуманітарна допомога». Поняття «соціально-гуманітарна допомога» у нормативних документах України не є поширеним або офіційно закріпленим. Ключові та пов'язані з ними нормативні акти

використовують саме термін «гуманітарна допомога» для позначення допомоги, що надається у зв'язку із соціальною незахищеністю, надзвичайними ситуаціями, війною тощо. Але розкриваючи зміст, автори законопроектів не врахували призначення такого роду діяльності зі стратегічної точки зору. «Гуманітарна допомога виконує функцію соціального захисту населення, забезпечуючи мінімальні умови для життя та підтримку в кризових ситуаціях, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану» [10, с. 332].

Гуманітарна допомога є одним з факторів, що сприяє сталому розвитку громад, задовольняючи «базові потреби населення під час криз, відновлюючи інфраструктуру, забезпечуючи підтримку вразливих груп, стимулюючи місцеву економіку через створення робочих місць та відновлюючи соціальну стабільність» [5]. Усе зазначене у сукупності дозволяє громадам не тільки повертатися до нормального життя, але й розвиватися. Визначимо ключові аспекти значення гуманітарної допомоги для зазначених цілей:

а) задоволення базових потреб відбувається у формі надання допомоги (продуктів, води, медикаментів, житла та засобів гігієни), що допомагає громадам пережити кризу, забезпечуючи виживання та мінімізуючи людські страждання;

б) після надзвичайних ситуацій допомога може бути надана для відновлення зруйнованої інфраструктури, такої як дороги, мости, освітні та медичні заклади, що є критично важливим для повернення громад до стабільного стану. До стандартного списку заходів, що включений до «Плану гуманітарних потреб і реагування» [52], у громадах також важливими є структури, які відповідають за надання адміністративних послуг, і культурні осередки (вони дозволяють зберігати традиції та самоідентифікацію мешканців);

в) підтримка вразливих груп: допомога і послуги. Гуманітарна допомога часто спрямована на такі верстви населення, як люди з

інвалідністю, пенсіонери, саодикі батьки та багатодітні родини. Такі заходи дозволяють їм зберегти гідний рівень життя та мати доступ до основних послуг;

г) стимулювання місцевої економіки відбувається у формі як надання гуманітарної допомоги у формі коштів або матеріалів, так і грантової і методичної допомоги, що можуть стимулювати місцеву економіку, створюючи робочі місця для місцевого населення. Однією з форм гуманітарної допомоги також є закупівля місцевих товарів;

д) відновлення соціальної стабільності неможливо без сприяння відновленню соціальної згуртованості. Різні форми гуманітарної допомоги можуть допомогти громадам подолати наслідки конфліктів або стихійних лих та побудувати внутрішню та зовнішню довіру;

є) зміцнюючи громади та відновлюючи їхні ресурси, гуманітарна допомога створює нові моделі взаємодії, нові соціальні зв'язки і робить ОТГ більш стійкими до майбутніх надзвичайних ситуацій, що у свою чергу сприяє довгостроковому сталому розвитку.

Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб та згоди отримувачів [16]. «В українському правовому полі гуманітарна допомога – це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, надзвичайними станами, катастрофами, збройною агресією або конфліктом» [49, с. 134].

У соціальному контексті гуманітарна допомога виконує функцію захисту найуразливіших верств населення, забезпечуючи мінімальні умови для життя, підтримку здоров'я, соціальну стабільність і сприяння відновленню життєдіяльності в умовах кризи. Вона є «інструментом реалізації конституційних прав людини на гідне життя, здоров'я,

безпеку та соціальний захист, особливо в умовах війни та надзвичайних ситуацій» [49, с. 135].

Таким чином, у науковому та практичному середовищі частіше використовується термін «гуманітарна допомога» як офіційно визнаний. Для цілей нашого дослідження ми будемо використовувати поняття **«соціально-гуманітарна допомога»** як розширене поняття, що підкреслює соціальний аспект такої допомоги з урахуванням її довгострокових цілей.

1.2. Нормативно-правове забезпечення надання допомоги в умовах війни в Україні

Правовий інститут гуманітарної допомоги є предметом одночасно кількох галузей права: міжнародного публічного, міжнародного гуманітарного, адміністративного, фінансового та права соціального забезпечення. У межах міжнародного публічного права гуманітарна допомога є матеріальною або матеріально-технічною допомогою, яка надається для гуманітарних цілей, як правило, у відповідь на гуманітарні кризи, включаючи стихійні лиха та техногенної катастрофи. Гуманітарна допомога також детально регулюється у межах міжнародного гуманітарного права. Саме на підставі суб'єктного складу спірним залишається питання щодо можливості визнавати гуманітарну допомогу благодійністю. Ми, разом з іншими науковцями [5, 10, 17] вважаємо, що вони є поняттями, які перетинаються, однак жодне не поглинає у своєму змісті інше. Так, «питання надання гуманітарної допомоги окремими державами та міжнародними неурядовими організаціями не є благодійністю у розумінні законодавця у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Але у частині здійснення гуманітарної допомоги та її переадресування юридичними особами приватного права вона в повній мірі визнається формою

благодійності, головною перевагою якої є особливий режим оподаткування» [9].

У правовідносинах, пов'язаних із гуманітарною допомогою, значну роль відіграє держава. До спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги належать: Міністерство соціальної політики України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації. Статтею 5 Закону України «Про гуманітарну допомогу» визначається, що «на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення (яким виступає Міністерство соціальної політики України), покладено такі завдання: 1) визнання об'єктів гуманітарною допомогою; 2) контроль за отриманням, розподілом, використанням гуманітарної допомоги; 3) ведення Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги; та інші повноваження тощо. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації здійснюють: 1) визнання гуманітарною допомогою легкових автомобілів для забезпечення ними інвалідів, дітей-інвалідів, які перебувають на обліку для їх отримання, та вантажів вагою до 3 тон; 2) контроль за отриманням, збереженням, складуванням гуманітарної допомоги» [45].

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності наразі приймає рішення про визнання об'єктів гуманітарною допомогою на основі «Порядку взаємодії центральних органів виконавчої влади та Національного банку щодо визнання вантажів (товарів), коштів, у тому числі в іноземній валюті, виконаних робіт, наданих послуг гуманітарною допомогою», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2013 р. № 241 на засіданні відповідної робочої групи впродовж восьми робочих днів з дня надходження документів до Міністерства.

Ключовим фактором диференціації є процедурний аспект. Надання гуманітарної допомоги суворо регламентоване і вимагає

попередньої реєстрації потенційного отримувача – юридичної особи – в Автоматизованій системі реєстрації гуманітарної допомоги та обов'язкового декларування вантажів. Лише після виконання цих вимог допомога може бути офіційно класифікована як гуманітарна. Натомість, благодійна допомога може бути надана за спрощеною процедурою, часто за прямим зверненням бенефіціара до благодійника, без додаткових бюрократичних етапів.

Ще однією суттєвою відміною є суб'єктний склад: коло донорів, які надають гуманітарну допомогу (фізичні чи юридичні особи, внутрішні чи зовнішні), є ширшим порівняно з благодійниками. Отримувачами гуманітарної допомоги можуть бути лише юридичні особи або акредитовані представництва міжнародних організацій, які мають бути внесені до спеціального державного реєстру.

Ключові відмінності між цими двома видами допомоги, що є основою для розуміння правового поля соціальної роботи, представлено у Таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Концептуальне розмежування благодійної та гуманітарної допомоги

Параметр порівняння	Благодійна допомога	Гуманітарна допомога
Правова основа	Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»	Закон України «Про гуманітарну допомогу»
Ключова мета	Розвиток, підтримка суспільно важливих напрямів, соціальний захист	Виживання, надання безоплатної, цільової підтримки в умовах кризи

Параметр порівняння	Благодійна допомога	Гуманітарна допомога
Суб'єкт-надавач	Благодійники (фізичні або юридичні особи приватного права)	Донори (фізичні або юридичні особи в Україні та за її межами)
Обов'язкова реєстрація отримувача	Не потрібна	Отримувач має бути внесений до Єдиного реєстру
Процедура надання	Спрощена (за прямим зверненням)	Чітко регламентована (реєстрація, декларування, звітність)

Еволюція нормативно-правового забезпечення відображає перехід від максимальної лібералізації 2022 року до жорсткого декларування 2023 року. Це було зумовлено необхідністю мінімізувати корупційні ризики та задовольнити вимоги міжнародних донорів щодо підзвітності. Однак цей успіх у забезпеченні прозорості на кордоні не вирішив фундаментальної проблеми – відсутності єдиних правил обліку та управління гуманітарними складами на місцях, що створює зони високого ризику для зловживань [36].

У контексті соціально-гуманітарної допомоги в Україні відбувається активна інтеграція міжнародних гуманітарних стандартів. Зокрема, Sphere Standards визнається «міжнародною мовою гуманітарної допомоги». Керівництво Sphere Handbook, засноване на багаторічному досвіді гуманітарного реагування, забезпечує уніфіковане джерело мінімальних стандартів у ключових секторах: водопостачання, санітарія та гігієна (WASH), продовольча безпека та харчування, притулок та розселення, а також охорона здоров'я [2].

Ці стандарти є важливою основою для професійної соціальної роботи у кризових ситуаціях. Вони допомагають практикам обговорювати, як мінімальні гуманітарні вимоги можуть бути застосовані у швидкозмінних умовах. Наприклад, стандарти Sphere були адаптовані для українського контексту, зокрема для управління колективними центрами для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у співпраці з CCCM Cluster (Координація та управління таборами) [55].

Активне впровадження міжнародних стандартів, яке часто забезпечується недержавним сектором, вказує на наявну прогалину у професійному навчанні та ресурсному забезпеченні державних регіональних центрів соціальних послуг. Звітні дані свідчать про те, що багато волонтерів, які допомагали місцевій владі, потребували професіоналізації, але державні центри не мали достатніх ресурсів для їх навчання, і цю функцію часто брали на себе громадські організації [57]. Таким чином, міжнародні організації та НДО не просто доповнюють державні структури, а фактично визначають стандарти якості соціальної роботи в умовах кризи, що ставить питання про стійкість внутрішньої системи професійної підготовки соціальних працівників.

1.3. Роль органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавного сектору у наданні соціально-гуманітарної допомоги

За даними Міжнародної організації міграції, «гуманітарна допомога залишається вкрай важливою для багатьох вимушених переселенців, які повідомляють про більшу залежність від такої підтримки (40 %) порівняно з людьми, що повернулися до місць постійного проживання (19 %), та непереміщеними людьми (13 %)» [52, с. 16]. За даними 2024 року, залежність від допомоги «особливо велика серед людей, які повернулися до місць постійного проживання, у Донецькій (73 %), Херсонській (64 %) та Миколаївській (37 %) областях,

де через безпекову ситуацію суттєво обмежено види діяльності, що дають можливість отримувати дохід» [52, с. 16]. Ефективність системи соціально-гуманітарної допомоги залежить від скоординованої взаємодії трьох ключових секторів: центральних органів влади, місцевого самоврядування / військових адміністрацій та недержавного сектору.

Як показують дослідження законодавства України, після початку повномасштабного вторгнення відбулася зміна суб'єкту у питаннях гуманітарної політики: «повноваження розділені між різними органами влади та консультативно-дорадчими органами, які реалізують процеси забезпечення гуманітарною допомогою паралельно, кожний у межах відведеної компетенції» [36, с. 21]. Тим не менш, центральні органи виконавчої влади, насамперед Кабінет Міністрів України та Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності, виконують функцію формування політики, нормативного регулювання та стратегічного контролю. Вони визначають порядок надання допомоги, затверджують перелік отримувачів та встановлюють правила для митного пропуску.

Контролююча функція реалізується через Автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги (АСРГД), де юридичні особи отримують офіційний статус «отримувач». Крім того, КМУ забезпечує спеціалізоване регулювання, яке дозволяє швидко змінювати переліки критичних товарів для оборони, що підлягають спрощеному пропуску.

На регіональному та локальному рівнях ключову операційну та координаційну функцію виконують органи місцевого самоврядування і військові адміністрації. Вони відповідальні за логістику, організацію роботи гуманітарних складів і безпосередній розподіл допомоги серед набувачів. Проте, як було зазначено вище, вирішення питань щодо організації гуманітарних складів повністю делеговане обласним військовим адміністраціям. Така децентралізація, хоча й забезпечує гнучкість у кризовому реагуванні, створює ризик нерівномірного доступу та низької якості обліку, особливо у віддалених та

прифронтових районах, оскільки єдині правила управління складами відсутні.

Наразі недержавний сектор є операційним стрижнем усієї системи соціально-гуманітарної допомоги, виступаючи основним отримувачем допомоги. Громадські, благодійні організації забезпечують логістику, пряме розповсюдження та моніторинг потреб, зокрема, мешканців деокупованих територій, часто діючи швидше та гнучкіше, ніж державні інституції. Громадські організації також взяли на себе функцію професіоналізації волонтерського руху, заповнюючи значні прогалини у системі соціальної роботи. Регіональні центри надання соціальних послуг часто мають недостатньо кадрів і ресурсів для навчання персоналу та волонтерів, працюють в умовах низьких зарплат, а також стикаються зі значним дисбалансом ресурсів між міськими та сільськими територіями. Таким чином, волонтери та НДО, попри ризик вигорання та тимчасовість працевлаштування, фактично грають роль професійного соціального працівника в умовах гуманітарної кризи.

Таблиця 1.2

Розподіл відповідальності суб'єктів надання соціально-гуманітарної допомоги у воєнний час

Суб'єкт	Ключова роль	Зона контролю/ впливу	Ключові інструменти
Центральні ОВВ (Мінсоцполітики, КМУ, митниця)	Формування політики, реєстрація, митний контроль	Ввезення та офіційний статус отримувача	АСРГД; Постанови КМУ про порядок пропуску
Військові адміністрації та ОМС	Логістична координація, організація	Внутрішній розподіл та місцеве	Делегування питань організації

Суб'єкт	Ключова роль	Зона контролю/ впливу	Ключові інструменти
	складів, розподіл на місцях	зберігання	гуманітарних складів (неуніфіковані правила)
Недержавний сектор (НГО, міжнародні організації)	Пряме отримання, розповсюдження, професіоналізація , імплементація стандартів.	Кінцева дистрибуція, моніторинг потреб, якість послуг.	Єдиний реєстр отримувачів; стандarti Sphere; навчальні програми.

Міжнародні та національні НДО активно просувають і впроваджують стандарти якості, такі як Sphere, які використовуються для встановлення мінімальних вимог до послуг, зокрема в управлінні колективними центрами. Ця висока залежність державних соціальних служб від недержавних структур для забезпечення якості та кадрового посилення викриває структурні слабкості державного сектору соціального захисту. Інституційний дисбаланс, підтверджений даними про кадровий голод та брак ресурсів у державних та комунальних соціальних центрах, призвів до того, що значна частина операційної відповідальності та впровадження міжнародних стандартів якості (Sphere) покладена на недержавний сектор. Це підкреслює структурну потребу у реформуванні та ресурсному зміцненні державних соціальних служб для забезпечення стійкості системи соціального захисту у післявоєнний період.

РОЗДІЛ II

ПРАКТИКА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ МЕШКАНЦЯМ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

2.1. Загальна характеристика деокупованих територій півдня України

Деокуповані території півдня України, особливо Херсонська та частина Запорізької областей, характеризуються значним масштабом руйнувань, спричинених бойовими діями та російською окупацією. Цей регіон є критично важливим для України як з точки зору сільського господарства, так і стратегічної логістики (доступ до Чорного та Азовського морів). Серед ключових аспектів експерти називають:

а) зруйновану критичну інфраструктуру (мости, дороги, водопостачання, енергомережі), житловий фонд, а також об'єкти соціальної сфери (лікарні, школи). Відсутність житла або його непридатність до проживання, проблеми з відновленням базових комунікацій (газ, електрика, вода, опалення), які в багатьох селах залишаються зруйнованими або функціонують нестабільно через постійні обстріли та загальну застарілість.

За даними аналітичних звітів Київської школи економіки (KSE), прямі втрати інфраструктури на звільнених територіях досягають астрономічних масштабів, де лівові частка збитків припадає на житловий фонд та транспортну мережу. Було встановлено, що: «Найбільша частка у загальному обсязі прямих втрат належить житловим будівлям (37,3% або \$53,6 млрд) та інфраструктурі (25,2% або \$36,2 млрд)» [27]. Така ступінь руйнування не лише унеможливило швидке повернення населення, але й вимагає довгострокових інвестицій у відбудову, значно перевищуючи можливості місцевих бюджетів.

Навіть у деокупованих населених пунктах, які не є прифронтовими, стабільне функціонування критичних комунікацій (електро-, водо- та теплопостачання) залишається нерозв'язаною проблемою через постійні російські обстріли, а це, у свою чергу, створює умови для локальних гуманітарних криз. У таких умовах, виживання значною мірою залежить від самоорганізації та внутрішньої взаємодопомоги;

б) окремою та найбільш гострою безпековою проблемою є мінна небезпека. Саме вона і постійна загроза обстрілів у прифронтових громадах стримують повернення людей, інвестиції та відновлення економічного життя. Деокуповані території є одними з найбільш замінованих, що суттєво ускладнює відновлення та повернення населення [40]. Залишені окупаційними військами мінно-вибухові пристрої та нерозірвані боєприпаси створюють смертельну загрозу для цивільного населення та унеможливають відновлення ключової економічної діяльності – сільського господарства. Результати фокус-групових досліджень, проведених у деокупованих громадах, засвідчують: «Значна кількість підприємств наразі не має змоги повно використовувати земельні угіддя для вирощування сільгосппродукції. Тому ... одна з проблем – це розмінування територій і сільгоспугідь для ведення діяльності й для безпеки життя населення громади» [40];

в) демографічна ситуація, яка характеризується значним відтоком населення (як внутрішнє переміщення, так і виїзд за кордон) та зміною соціально-демографічного складу громад. Втрата роботи та джерел доходу через руйнування підприємств (особливо агропромислового комплексу), а також неможливість обробки землі через мінну небезпеку та затоплення змусила працездатне населення шукати шляхи для релокації бізнесів або пошуку роботи за межами області або навіть країни. З цих причин економічна активність є вкрай

низькою, громадам бракує кваліфікованих кадрів, зокрема комунальників;

г) відсутність або обмежена робота соціальних установ (лікарень, шкіл, аптек), що ускладнює доступність навіть базових послуг. Медична допомога часто надається виключно мобільними бригадами або в районних центрах. Психологічні травми та потреба у лікуванні та реабілітації є гострою проблемою більшості деокупованих ОТГ;

д) екологічні наслідки: катастрофа, спричинена підривом Каховської ГЕС (червень 2023 р.), завдала безпрецедентної шкоди екосистемі, сільськогосподарським угіддям та водозабезпеченню регіону. Для деокупованих громад Херсонщини життєво необхідним є термінове відновлення зрошувальних систем. Без цього аграрний сектор, який є основою регіональної економіки, не зможе відновитися, а це поглибить проблему безробіття та продовольчої безпеки.

2.2. Соціально-економічні проблеми мешканців деокупованих громад

Соціально-економічні проблеми мешканців деокупованих громад Херсонщини є комплексними та взаємопов'язаними, вимагаючи багатопланового підходу до відновлення. Економіка регіону демонструє найповільніші темпи відновлення. Як зазначається у звіті Інституту сталого розвитку громад, у порівнянні з рівнем 2021 року, на 2024 рік «економіка деокупованих громад Херсонської області знаходиться у критичному стані порівняно з іншими звільненими територіями України. ... у 2024 році реальні доходи підприємств Херсонщини становлять лише 22% від довоєнного рівня 2021 року. І це найгірший результат серед усіх областей...» [51]. Це підкреслює глибоку кризу зайнятості та низьку економічну активність і є прямим наслідком знищення сільськогосподарських підприємств, неможливості проведення посівної

через мінну небезпеку та втрати зрошувальних систем після підриву Каховської ГЕС. Криза зайнятості призводить до залежності населення від соціальних виплат та гуманітарної допомоги.

Громади Херсонської області мають найнижчі показники за кількістю реєстрації ФОПів – близько 60%. І цей висновок про відставання Херсонської області зберігається і в порівнянні інших показників. Так, динаміка відкриття нових ФОП у Білозерській селищній територіальній громаді -42%. З реєстрацією нових юридичних осіб, як показало дослідження, ситуація дещо гірша, ніж з ФОПами: Херсонщина продемонструвала зменшення на близько 75% [51].

Експерти Школи політичної аналітики НаУКМА провели опитування 15 фокус-груп (серед учасників були як громадяни, які не виїжджали, так і ті, хто виїжджав із громади та повернувся) у деокупованих громадах Харківської, Херсонської та Миколаївської областей, де безпекова ситуація станом на жовтень 2023 року була сприятливішою. Аналітик Олег Сабура серед результатів фокус-групових дискусій у деокупованих громадах зазначив, що більшість респондентів «вказувала на потребу в соціально-економічному відновленні та зазначала, що це може бути причиною того, що велика частка населення не має мотивації повертатися після деокупації. Через відсутність роботи мешканці деокупованих громад неспроможні сплачувати за комунальні послуги. Мешканцям цих територій складно прожити, адже вони втрачають фінансову підтримку ВПО, коли повертаються додому» [40]. Зі слів учасниці фокус-групи з деокупованої громади: «Я перебувала в окупації з родиною, і фактично моя заробітна плата залишилась єдиним прибутком на той час. І весь цей час держава нам платила кошти. Ми не працювали, ми були на простой. Тому я завжди отут вдячна тим людям, які прийняли таке рішення... це було мудре рішення... Ви знаєте, ось тут були рашисти, але коли вдавалось вловити інтернет і ти бачив, що поповнювалась картка, ти розумієш, що

Україна там. Ось вони поряд, буквально кілька кілометрів, наші хлопці. Але вони поряд, держава про нас не забула» [40].

Більшість респондентів опитування НаУКМА вказувала на потребу у соціально-економічному відновленні та зазначала, що це може бути причиною того, що велика частка населення не має мотивації повертатися після деокупації. Через відсутність роботи мешканці деокупованих громад неспроможні сплачувати за комунальні послуги. Мотивація щодо повернення не стає вище, ще з такої причини: вони втрачають фінансову підтримку ВПО, коли повертаються додому, а це ускладнює проживання в умовах низьких зарплат та обмеженої пропозиції праці на звільнених територіях.

Але одними матеріальними факторами труднощі не закінчуються. Олег Сабура зазначив, що серед інших потреб мешканці звільнених територій називали «відновлення критичної та транспортної інфраструктури, забезпечення укриттів та інтернету в школах. Опитані батьки нарікають, що почасти для дітей відсутнє онлайн-навчання, немає також доступу до інтернету. Водночас у громадах позитивно відгукуються про наявність освітніх курсів для дорослих» [40].

Автори дослідження зазначають, що мешканці деокупованих територій прямо вказують на потребу у психологічній підтримці, адже люди пережили травматичні для них події. Крім того, респонденти відзначали потребу відновлення будинків культури та бібліотек, важливих для молоді у громадах. Дослідники вказують, що ці установи у воєнний час стали центром життя громад. Проте, відсутність повноцінного доступу до медичних послуг, відновлених освітніх закладів та аптек поглиблює відчуття нестабільності та стримує повернення внутрішньо переміщених осіб.

2.3. Основні форми і практика соціально-гуманітарної допомоги на деокупованих територіях України

Соціально-гуманітарна допомога на деокупованих територіях є життєво необхідним елементом підтримки життєдіяльності громад та передумовою для повноцінного відновлення. Організація гуманітарної допомоги у кризових умовах висвітлюється у звітах міжнародних структур – UNHCR, UNICEF, WFP, Червоного Хреста України [11; 13; 58, 59]. Однак недостатньо дослідженим залишається локальний досвід невеликих сіл, де масштаби руйнувань поєднуються з обмеженими ресурсами місцевого самоврядування.

Основними формами та практикою соціально-гуманітарної допомоги наразі є:

Базова гуманітарна допомога: надання продовольчих наборів, засобів гігієни, матеріалів для утеплення (плівка, шифер), теплого одягу та палива (дрова, вугілля) у прифронтових та постраждалих громадах. Це є переважно основним форматом діяльності міжнародних гуманітарних організацій (ООН, Червоний Хрест), українських благодійних фондів та волонтерів.

Логістика такої допомоги оптимізується через створення локальних пунктів видачі, оскільки, як зазначено у дослідженні «Дорожня мапа для деокупованих громад» Центру близькосхідних досліджень, «найефективніше розповсюджувати гуманітарну допомогу локальними хабами за територіальною ознакою. Місце має бути знайомим та впізнаваним для місцевих допомоогоотримувачів. Найкраще підходять освітні та адміністративні заклади» [24]. Це підкреслює важливість децентралізованого та довіреного підходу до дистрибуції соціально-гуманітарної допомоги.

Відновлення інфраструктури: реалізується за рахунок програм, спрямованих на швидке відновлення найбільш критичних об'єктів: ремонт покрівель, вікон у житлових будинках та соціальних об'єктах,

забезпечення генераторами та відновлення водо- та електропостачання. Тут активно залучені державний бюджет (програма United24, Фонд ліквідації наслідків), договори між громадами («Пліч-о-пліч»), а також донорські кошти міжнародних партнерів.

«Практика швидкого відновлення критичної інфраструктури (Fast Recovery) довела свою високу ефективність на прикладі Херсонщини. Забезпечення деокупованих громад модульними котельнями та потужними генераторами є не лише інфраструктурним, але й гуманітарним завданням, оскільки дозволяє людям пережити зиму та зменшує ризик гуманітарної катастрофи в умовах постійних обстрілів» [40].

Фінансова та соціальна підтримка: крім державних грошових виплат (пенсії, соціальна допомога, виплати ВПО), надходила грошова допомога від міжнародних організацій (наприклад, УВКБ ООН, Норвезька рада у справах біженців, Всесвітня продовольча програма тощо) та компенсації за пошкоджене житло (програма «Відновлення»).

Як указано на порталі «Дія.Безбар'єрність», наразі «Допомога працює за трьома напрямками: грошова допомога від держави; отримання та надання волонтерської допомоги; виплати від міжнародних організацій». Це забезпечує пряму підтримку вразливим верствам населення, дозволяючи їм самостійно покривати нагальні потреби.

Таким чином, слід говорити про існування мультидонорської системи фінансової підтримки, що сконцентрована і надається через єдиний державний портал.

Психосоціальна підтримка: особливою соціальною проблемою є психологічний стан населення, яке пережило окупацію, фільтраційні заходи та тривалий період ізоляції. Наданням психологічної допомоги мешканцям, які пережили окупацію, травму війни та втрату близьких

частіше за всіх є роботою мобільних психологічних груп та волонтерських проєктів.

Менш з тим, зважаючи на воєнні загрози, що зберігають свою актуальність для деокупованих (а особливо для прифронтових громад півдня України) слід говорити про диверсифікацію соціально-гуманітарної допомоги. Досвід механізму локальної координації Link, який працює у 24 деокупованих громадах Півдня, наочно це демонструє: відносно стабільна ситуація на Миколаївщині дозволяє повноцінно працювати, натомість погіршення безпеки у громадах Херсонщини ускладнює всі процеси. Через зростання небезпеки дедалі більше населених пунктів залишаються поза допомогою міжнародних та національних організацій, адже їх працівники не можуть туди виїжджати через високий ризик для життя. «Багато організацій виходять з Херсонщини – у нас з лютого 2025 року чотири організації пішли. Через внутрішні безпекові правила вони не можуть працювати з громадами, що розташовані в 30-кілометровій зоні від лінії зіткнення», – розповідає координаторка програм Юлія Стадник [53].

Часто гуманітарним організаціям заборонено не тільки виїжджати в такі населені пункти, а й навіть включати їх у свою програмну діяльність. Відтак соціально-гуманітарна допомога концентрується лише в умовно безпечних громадах. Це також є одним з чинників зменшення кількості організацій, які працюють в Херсонській області – вони згортають діяльність, щоб уникнути дублювання зусиль.

Водночас зі зміною безпекової ситуації на Херсонщині організації, особливо міжнародні, скорочують свої гуманітарні програми, перш за все швидкого реагування. Вони наголошують, що громади вже трохи відновилися, отже мають думати про свої бюджети та розвиток.

Таким чином, соціально-гуманітарна допомога на деокупованих територіях функціонує як комплекс заходів із запобігання колапсу

соціальної сфери, де оперативність та гнучкість розподілу ресурсів є ключовими показниками успіху.

РОЗДІЛ III

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ (НА ПРИКЛАДІ СЕЛИЩ БІЛОЗЕРСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

Білозерська селищна територіальна громада розташована у Херсонському районі Херсонської області. До її складу входять понад 20 населених пунктів із центром у селищі Білозерка. До початку повномасштабної війни громада налічувала близько 22 тисяч жителів. У березні 2022 року Білозерська селищна територіальна громада потрапила під російську окупацію, і протягом кількох місяців місцеві мешканці зазнавали тиску з боку окупаційної адміністрації, були випадки незаконних затримань, депортацій, руйнування житла. Внаслідок активних бойових дій значна частина інфраструктури була пошкоджена: школи, лікарні, адміністративні будівлі, транспортні вузли. У листопаді 2022 року громада була деокупована. Проте після звільнення постало питання забезпечення людей базовими ресурсами: водою, їжею, медикаментами, теплом.

Села Білозерської громади Херсонської області є типовим прикладом громади, яка після окупації лишилася без води, газу, не працює школа, лікарня, нема регулярного поштового сполучення. У таких умовах соціально-гуманітарна допомога має перетворитися не лише на екстрене реагування, а й на системний інструмент відбудови та розвитку, що здатний забезпечити базові потреби населенню і водночас стимулювати соціальну згуртованість.

3.1. Проблеми організації соціально-гуманітарної допомоги після деокупації

Села Правдино, Нова Зоря та Таврійськ входять до складу Білозерської селищної громади Херсонського району Херсонської

області. До початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у лютому 2022 року громада мала стабільний соціально-економічний розвиток, базований переважно на сільському господарстві, дрібному підприємництві та трудовій міграції до Херсона. Село Правдино відоме своїми аграрними підприємствами та фермерськими господарствами, які забезпечували робочі місця для більшості населення. Нова Зоря, розташована неподалік, також мала сільськогосподарську спеціалізацію, але значна частина працездатних жителів працювала у Херсоні. Таврійськ, як адміністративно менший населений пункт, виконував переважно житлову функцію та забезпечував місцеву інфраструктуру.

Період окупації та бойових дій завдав селам значних руйнувань. Значна частина житлового фонду була знищена, школи та дитячі садки зазнали пошкоджень, медичні заклади залишилися без обладнання та персоналу. Також постраждали водогінні та енергетичні мережі. Замінування сільськогосподарських угідь унеможливило повноцінну роботу аграрного сектору, що традиційно був основою економіки громади.

Село Правдино зазнало значних руйнувань житлових будинків (окупанти повністю зруйнували 44 житлових будинки, а 380 пошкодили [12]), комунальної інфраструктури, пошти, а також школи та дитячого садка [20]. У Новій Зорі та Таврійську пошкоджено об'єкти комунальної інфраструктури, зокрема водопостачання та електромережі, є нестача медикаментів і продуктів. Викликами також є мінна небезпека: розмінуванню підлягає близько 7,5 тисяч гектарів землі. Цим займаються співробітники ДСНС, допомагає Данська рада у справах біженців.

Зважаючи на наведені вище факти, основні виклики після деокупації включають:

- руйнування житлових і соціальних об'єктів, що ускладнює повернення населення;

- нестачу продуктів харчування, медикаментів і засобів гігієни;
- зростання рівня безробіття через зупинку аграрного виробництва;
- міграцію населення: значна частина мешканців виїхала до більш безпечних регіонів;
- психологічну травматизацію через бойові дії та окупацію.

За даними місцевої влади, у серпні 2023 року кількість мешканців у селах Правдино, Нова Зоря та Таврійськ скоротилася майже вдвічі порівняно з довоєнним періодом.

Щодо відтоку працездатного населення, то, за словами старости Правдинського старостату Любові Шевченко, «станом на 24 лютого 2022 року населення села становило 1511 людей, кількість дворів – 611. На момент звільнення, 9 листопада 2022 року, у селі жили 189 людей. Зараз населення села – близько 800 людей» [20].

Відновлення водопостачання, знищеного внаслідок російської агресії, коштуватиме 57 млн грн. Любов Шевченко каже, що вже проведений тендер, визначена підрядна організація, яка проводитиме відповідні роботи поетапно. А зараз мешканцям сіл Правдине, Нова Зоря і Таврійське воду привозять. До січня 2024 року це робилося за проектом Міжнародної організації міграції. Зараз допомагає керівництво Білозерської громади, а також київська компанія, яка орендує на території округу 2 тисячі гектарів сільськогосподарської землі [20].

Херсонська область стала пілотною, де реалізують проєкт «Пліч-о-пліч». У рамках нього фахівці з Полтавської області допомагають відновити житлові будинки. У Правдиному капітального ремонту потребують ліцей, дитсадок та клуб, а поточного – сільська рада. Наразі проєкт став на паузу із-за припинення фінансування [48].

Як свідчить начальник Білозерської СВА Ігор Острівний, є досвід співпраці з гуманітарними організаціями. Так, у селах громади працювали гуманітарні місії Червоного Хреста, які доставляли продуктові набори, засоби гігієни та надавали психосоціальну підтримку

[13]. Всесвітня продовольча програма (WFP) у партнерстві з українськими волонтерами забезпечувала доставку понад 3000 наборів для жителів Правдино, Нової Зорі та Таврійська. Організація «Проліска» займалася евакуацією мешканців у безпечні регіони [47]. Також час від часу приїжджають медики з міжнародної медичної гуманітарної організації «Лікарі без кордонів» [48].

У травні 2025 року у Правдино відновлено роботу фельдшерсько-акушерського пункту, який почав приймати пацієнтів після ремонту приміщення та оснащення необхідним обладнанням [6]. Проєкт реалізовано за підтримки благодійного фонду «Ранок Відродження» та міжнародної організації Rotary, які профінансували придбання будівлі, обладнання та забезпечення функціонування пункту.

Таким чином, у цих населених пунктах сформувався комплекс проблем гуманітарного та соціально-економічного характеру, які потребують системного вирішення на державному та місцевому рівнях.

3.2. Розвиток соціальних послуг у громаді (проєктна діяльність)

Місцева влада Білозерської громади активно співпрацює з гуманітарними організаціями, зокрема у сфері координації надання допомоги та забезпечення прозорості її розподілу. Було створено тимчасові пункти обліку внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та консультаційні центри з питань соціальних виплат.

Попри труднощі, Білозерська громада стала прикладом активної взаємодії з гуманітарними партнерами. Міжнародний Комітет Червоного Хреста організував поставки продуктів харчування, ліків, наборів для ремонту пошкодженого житла. UNICEF підтримував місцеві освітні заклади та надав допомогу дітям і багатодітним сім'ям (грошові виплати, шкільне приладдя, психологічна підтримка). «Карітас Україна»

забезпечив мобільні бригади психологів, які працювали з дітьми та жертвами насильства. Фонд «Проліска» організував евакуацію вразливих категорій населення та забезпечив громаду генераторами. Волонтерські ініціативи місцевих мешканців відкрили пункти видачі гуманітарної допомоги, працюють над відновленням шкіл і дитсадків. Таким чином, допомога надавалася у кількох напрямках: матеріальна, медична, фінансова та психологічна.

Основні потреби населення, визначені на основі соціологічних опитувань та практичного досвіду гуманітарних організацій:

- продукти харчування та питна вода;
- медикаменти та медичне обслуговування;
- засоби гігієни;
- допомога у відновленні житла;
- психологічна підтримка та соціальна інтеграція.

Ці потреби залишаються актуальними й сьогодні, що свідчить про необхідність продовження гуманітарних програм і переходу до довгострокових проектів із відновлення. Проведено нами опитування мешканців Білозерської громади (вибірка становила 103 респонденти, можна було обирати декілька варіантів відповідей) свідчить про наступне: найбільш гострою потребою населення є відновлення житла (відзначили 68 % опитаних). На друге місце мешканці поставили потребу у медичній допомозі та доступі до ліків (52 %). Третє місце посідає психологічна підтримка та реабілітація (41 %).

Найвищу оцінку з усіх суб'єктів надання соціально-гуманітарної допомоги жителі Білозерської громади дали роботі міжнародних організацій (середній бал 4,5 з 5). Робота органів місцевого самоврядування оцінена нижче (3,2 з 5), що свідчить про потребу у зміцненні управлінських можливостей громади. Отримані результати підтверджують: гуманітарна допомога у громаді відіграє вирішальну роль, проте потребує системної організації та посилення координації.

Білозерська громада також є прикладом наполегливої роботи над відновленням і адаптацією послуг до нових викликів. Маючи вже діючий ЦНАП, громада не лише відновила його роботу після деокупації, але й спрямувала всі свої зусилля на розбудову доступу до адміністративних послуг у віддалених населених пунктах громади. Експерти так оцінили соціальну складову цієї роботи: «Особлива увага тут була приділена інтеграції соціальних послуг, забезпеченню власної інклюзивності до надання послуг для всіх категорій громадян. Це був дуже важливий крок покращення життя мешканців» [50].

Восени 2024 року Білозерська громада розпочала співпрацю з Мережею правового розвитку над удосконаленням системи надання адміністративних послуг. Окрім базової гуманітарної допомоги, жителі Правдина, Нової Зорі та Таврійська потребують довгострокової підтримки, яка включає відбудову інфраструктури, психологічну допомогу та створення умов для соціальної інтеграції. Відбудова житла є одним із головних завдань. Проте потреба залишається значною, і залучення міжнародних ресурсів є критично необхідним. Психологічна підтримка має стати обов'язковим елементом відновлення. Організації, такі як UNICEF та Червоний Хрест, уже проводять тренінги для місцевих волонтерів і надають послуги психосоціальної допомоги для дітей та дорослих. Особлива увага приділяється ветеранам та родинам, які втратили близьких. Інтеграція населення передбачає роботу з ВПО: частина жителів громади переїхала до інших регіонів, і для їх повернення необхідно створити безпечні умови життя. Також важливою є економічна інтеграція – відновлення аграрного виробництва, створення нових робочих місць та залучення інвестицій. Таким чином, стратегія відновлення має включати не лише фізичну реконструкцію інфраструктури, але й відновлення «соціальної тканини» громади, що є запорукою її стійкого розвитку у майбутньому.

Білозерська ТГ підтримує партнерські зв'язки із сімома громадами України – Чопською (Закарпатська область), Феодосіївською (Київська область), Соколівською та Заваллівською (Кіровоградська область), Лубенською (Полтавська область), Голопристанською та Лазурненською (на ТОТ Херсонщини). Найчастіше така підтримка окупованих громад виражається у передачі коштів. Партнери виділяли їх на проведення робіт у Центрі безпеки та ремонт на 500 квадратних метрів у закладі освіти у Правдиному, де хочуть зробити підземну школу. Лубенська ТГ, громади Кіровоградщини та Чопська ТГ надали по 1 мільйону гривень, Голопристанська і Лазурненська – по 500 тисяч гривень. Є приклади і фінансування для забезпечення потреб сімей з дітьми. Так, діти з Білозерської громади відпочивали у Феодосіївській громаді, а громада Київщини надіслала першокласникам Херсонщини подарунки до свята Першого вересня [4].

Наші спостереження та опитування населення у Білозерській громаді Херсонщини свідчать, що першочерговими потребами є продукти харчування, ліки, відновлення медичних послуг (брак персоналу) та освітньої інфраструктури [20; 35; 37; 48]. До повномасштабного вторгнення у громаді було 11 шкіл, тепер з них офлайн працює лише одна. Всі інші працюють онлайн. Для майже 500 учнів уроки проходять у змішаному форматі, а якщо відбуваються очно, то виключно у новому бомбосховищі [48]. Значна увага приділяється психологічній підтримці, адже мешканці пережили тривалі обстріли, окупацію та вимушену евакуацію. За словами Ігоря Острівного, Білозерська селищна рада шукає донорські кошти «у ручному режимі. У нас немає ані відділу, ані навіть фахівця, який би займався цим цілеспрямовано. Тому кожен працівник селищної ради спілкується з міжнародними донорами за своїм напрямком, розповідає про ті чи інші потреби. І я, і мій заступник, і старости, і медики, й освітяни» [48].

Зважаючи на наведені факти, вважаємо, що необхідним у таких обставинах, в яких наразі функціонує Білозерської громада, є впровадження цифрових платформ («ЄДопомога»), що дозволяють вести облік отримувачів допомоги та потреб населення. Перспективним напрямом є розвиток програм економічної реінтеграції, зокрема відновлення агровиробництва у селах, що мають сільськогосподарський потенціал. За словами залученої експертки із комунікацій, керівниці Barbaro Agency Богдани Остапик, під час польових досліджень виявлено важливу тенденцію: «Ми ідентифікували величезну потребу, що на Херсонщині, що на Миколаївщині — люди хочуть бути долученими до процесів. Їм не треба розуміти кожен деталізований покроковий план, як це буде відбуватись. Вони просто хочуть мати відчуття спільноти» [50; 53]. За висновками експертки, ключовим напрямками роботи мають стати спрощення комунікації про допомогу мешканцям, розвиток самозайнятості та мікробізнесу і підтримка згуртованості через культурні ініціативи.

3.3. Перспективи відбудови та інтеграції громадян у соціально-економічне життя

Організація соціально-гуманітарної допомоги у селах Правдино, Нова Зоря та Таврійськ продемонструвала, що без ефективної координації між місцевою владою, гуманітарними організаціями та волонтерами допомога часто є несистемною. Для підвищення ефективності роботи необхідно запроваджувати цифрові технології та прозорі механізми обліку. Одним із прикладів є державна система «ЄДопомога», що дозволяє реєструвати потреби домогосподарств і контролювати надання допомоги. Її інтеграція у діяльність Білозерської громади значно полегшує процес взаємодії з гуманітарними організаціями. Крім того, важливою є участь у всеукраїнських

програмах відновлення. Наприклад, ініціатива «Пліч-о-пліч» об'єднує громади різних регіонів України для надання взаємної допомоги, що дозволяє залучати ресурси для відновлення житла та соціальних об'єктів.

Зі 17 жовтня 2025 року у Білозерській громаді працюватиме ветеранський хаб. Його зможуть відвідувати захисники, захисниці та рідні загиблих воїнів. Хаб облаштований за вимогами безбар'єрного доступу. Військовим та їхнім близьким допомогу надаватимуть психолог, юрист і спеціаліст із супроводу ветеранів.

Зважаючи на вищенаведені результати досліджень, доцільним вбачаємо створення органу координації соціально-гуманітарної допомоги, який поєднуватиме діяльність місцевої влади, волонтерів і міжнародних партнерів. Створення центру соціально-гуманітарної допомоги у селі Правдино передбачає: оренду та облаштування приміщення для прийому громадян; інтеграцію медичних, психологічних і соціальних послуг; формування волонтерської команди із місцевих мешканців; використання цифрових платформ для моніторингу потреб; партнерства з міжнародними донорами, волонтерськими організаціями. Такий центр не лише задовольнить базові потреби (їжа, ліки, лікарі, вода, психологічна допомога), а ще й відновить довіру до інституцій, зменшить соціальну напругу, створить нові робочі місця, сприятиме інтеграції ветеранів, переселенців та місцевих мешканців.

Однією з ключових проблем у Білозерській громаді, як і на інших деокупованих територіях, є недостатня координація між державними структурами, органами місцевого самоврядування та міжнародними організаціями. Нами пропонується створення єдиного координаційного центру при селищній раді (далі – Центру), який би узгоджував потоки допомоги; формування реєстру отримувачів гуманітарної допомоги, що дозволить уникнути дублювання; проведення регулярних нарад

представників влади, донорів та волонтерів. Це сприятиме прозорому розподілу ресурсів та підвищить рівень довіри населення.

План проекту *«Соціально-гуманітарна допомога мешканцям деокупованих територій Херсонської області»* передбачає наступне.

Проблематика проекту: села Правдино, Нова Зоря, Таврійськ як і багато інших населених пунктів України зіткнулася з рядом соціально-економічних труднощів, спричинених воєнними діями, внутрішньої міграцією населення, значна кількість мешканців перебуває у кризових життєвих обставинах. Під час окупації та бойових дій села зазнали руйнувань чи пошкоджень, нестачею продуктів, медикаментів, засобів гігієни. Обмежений доступ до медичних та соціальних послуг, також потреба у психологічній допомозі.

Цільова аудиторія проекту: мешканці деокупованих селищ Правдино, Нова Зоря, Таврійськ, найбільші переваги – особи з інвалідністю, сім'ї з дітьми, літні люди (60+), малозабезпечені, самотні матері та багатодітні родини.

Термін реалізації: 1 рік

Мета проекту: забезпечити мешканців деокупованих територій Білозерської громади базовими гуманітарними потребами, відновити доступ до соціальних та медичних послуг, надати психологічну, юридичну підтримку, забезпечити організаційні та матеріальні умови для відкриття Центру.

Завдання проекту: забезпечення населення продуктами харчування, одягом, медикаментами; організація доступу до медичних і психологічних послуг; налагодження роботи соціальних служб у співпраці з місцевим самоврядуванням; надання юридичних консультацій мешканцям громади; створення робочих місць та підтримка малого бізнесу і самозайнятості.

Основні аспекти реалізації: співпраця з місцевою владою (Білозерська селищна рада, Херсонська ОВА), використання мобільних

медико-психологічних команд, залучення українських і міжнародних гуманітарних організацій; ведення реєстру отримувачів допомоги, залучення місцевих волонтерів до розподілу допомоги; залучення агропідприємств.

Напрями роботи: гуманітарна допомога, медична підтримка, психологічна допомога, соціальні послуги (супровід вразливих сімей, допомога з документами, консультації, залучення волонтерів та громадських організацій).

Юридичне оформлення. Реєстрація громадської організації «Допомога населенню деокупованих громад».

Закупівля обладнання:

стелажі 180*100*400 – 2136 гривень (3 шт)

ноутбук asus go15 – 16 829 гривень

принтер – 2599 гривень

генератор інвекторний на 4000Вт – 48 999 гривень

мобільний телефон – 3200 гривень

Таким чином, для стартового забезпечення проєкту потрібно 78 035 гривень (сімдесят вісім тисяч тридцять п'ять гривень).

З боку органів місцевого врядування очікується допомога у наданні доступного приміщення, наприклад, будівля колишньої школи, де є доступність (пандус) і яку можливо адаптувати для надання послуг.

Формування команди: координатора, працівників з числа мешканців селищ. Навчання персоналу: проведення тренінгів з кризового менеджменту, навичок роботи з постраждалими від війни, основ психосоціальної підтримки.

Формати забезпечення постійного доступу населення до соціально-гуманітарних послуг: індивідуальні та групові заняття з дорослими, ігрова терапія для дітей, робота з ветеранами та їхніми родинами; базовий соціальний супровід; допомога людям похилого віку та особам з інвалідністю (доставка продуктів, ліків, соціальні

консультації). Інформаційно-просвітницька діяльність, проведення зустрічей, лекцій та тренінгів щодо прав людини, соціальних послуг, можливостей відновлення.

Забезпечення якості: моніторинг потреб, щомісячний збір інформації для корекції планів допомоги.

Партнерство з бізнесом: укладання угод із місцевими агропідприємствами та транспортними компаніями для підтримки Центру.

Кількісні індикатори (за час дії проєкту):

- кількість виданих гуманітарних наборів (не менше 800)
- кількість осіб, які отримають медичних допомогу (400)
- кількість осіб, які отримають психологічну допомогу (200)
- кількість осіб, які отримають юридичну консультацію (100)
- кількість сімей, що отримають соціальну послугу супроводу (100), окремі види послуг (240).

Якісні індикатори: відновлення соціальних зв'язків та інтеграції населення; відновлення базової інфраструктури (житло, медичні послуги); поліпшення умов життя населення; підвищення довіри громади до соціальних програм та партнерів.

Очікувані результати: постійний доступ до соціально-гуманітарної допомоги; можливість отримати медичну і психологічну підтримку за місцем проживання; створення нових робочих місць, підвищення рівня зайнятості населення; інтеграція ветеранів, переселенців та місцевих мешканців, які повернулися додому; відновлення довіри до інституцій через підвищення рівня партисипації.

На перспективу для спрощення доступу населення до соціально-гуманітарної допомоги необхідно активніше впроваджувати **цифрові рішення**: запровадити електронну систему подачі заявок на допомогу (мобільний застосунок або сайт); створити онлайн-карту пунктів видачі продуктів, ліків, психологічної підтримки; інтегрувати місцеві бази

даних із державними реєстрами (наприклад, «Дія»). Цифровізація забезпечить прозорість і контроль за розподілом ресурсів, а також зменшить бюрократичні бар'єри.

Соціально-гуманітарна допомога повинна включати не лише матеріальні ресурси, але й відновлення системи соціальних послуг. Для цього пропонується створення мобільних бригад соціальних працівників для допомоги літнім людям, людям з інвалідністю та самотнім мешканцям; відкриття комунальних соціальних центрів у найбільших населених пунктах громади; підготовка та перепідготовка соціальних кадрів у співпраці з профільними вишами та міжнародними донорами.

З огляду на високий рівень травмованості населення після окупації важливим напрямом є психологічна допомога. Заплановані заходи: створення кризових кімнат і реабілітаційних центрів для жертв насильства та катувань; організація тренінгів для вчителів і соціальних працівників з надання першої психологічної допомоги; підтримка програм для дітей і підлітків (ігрова терапія, арт-терапія, групи підтримки). Це сприятиме зниженню рівня стресу в громаді та покращить соціальну адаптацію.

Соціально-гуманітарна допомога повинна переростати з екстреного реагування у стратегію розвитку. Для цього важливо поєднати гуманітарні та економічні програми, тобто залучення державних і міжнародних інвестицій до відновлення інфраструктури (дороги, школи, лікарні); створення програм працевлаштування населення, у тому числі за моделлю «гроші за роботу» (Cash for Work); підтримка малого та середнього бізнесу у громаді (пільгові кредити, гранти); інтеграція мешканців у процеси прийняття рішень через громадські ради та опитування. Таким чином, соціально-гуманітарна допомога стане не лише засобом виживання, а й основою для відбудови громади та її сталого розвитку.

Таким чином, для вдосконалення організації соціально-гуманітарної допомоги доцільно: створити єдині координаційні центри при громадах; впроваджувати цифрові інструменти обліку та розподілу допомоги; розвивати систему соціальних послуг на місцевому рівні; забезпечити психологічну підтримку та реабілітацію населення; поєднувати гуманітарні програми з економічними заходами відновлення (працевлаштування, розвиток бізнесу). У перспективі соціально-гуманітарна допомога має перейти від екстреного реагування до довгострокової стратегії сталого розвитку, що передбачає відбудову інфраструктури, соціальну інтеграцію населення та зміцнення інституцій громади.

Практичні рекомендації. Для *органів місцевого самоврядування*: створити інформаційні центри гуманітарної допомоги; вести єдиний електронний реєстр отримувачів; розширити співпрацю з міжнародними донорами. Для *урядових структур*: посилити державне фінансування соціальних програм на деокупованих територіях; забезпечити громадам пільгові умови для відновлення бізнесу та інфраструктури. Для *громадських і міжнародних організацій*: акцентувати увагу не лише на продуктових наборах, а й на відновленні соціальних послуг; проводити навчання для місцевих кадрів (соціальних працівників, психологів, волонтерів).

Отже, соціально-гуманітарний проект виступає не лише як програма допомоги, а й як засіб інтеграції, підтримки та реабілітації населення деокупованих територій, що є основою для відродження Херсонщини та всієї України. «Україна – це доля. Її не вибирають. Її приймають також, яка вона є. І люблять завжди» (О. Гончар).

ВИСНОВКИ

Згідно з поставленими завданнями нами були сформовані наступні висновки. Система соціально-гуманітарної допомоги на деокупованих територіях України є складною багатовекторною моделлю, що поєднує зусилля центральної влади, міжнародних донорів, місцевого самоврядування та волонтерського руху. Основна мета цієї практики – забезпечити фізичне виживання населення, що залишається у прифронтовій зоні, та створити мінімальні умови для реінтеграції громад.

Ключовим висновком щодо концептуального розмежування термінів є те, що гуманітарна допомога є юридично визначеною категорією, що відрізняється від благодійності жорсткою регламентованістю процедур (реєстрація в АСРГД, декларування), які держава використовує як механізм контролю та забезпечення прозорості. у науковому та практичному середовищі частіше використовується термін «гуманітарна допомога» як офіційно визнаний. У ході нашого дослідження ми уточнили їхнє значення і використовували термін «соціально-гуманітарна допомога» як розширене поняття, що підкреслює соціальний аспект такої допомоги з урахуванням її довгострокових цілей

Проведений аналіз ролі органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавного сектору у наданні соціально-гуманітарної допомоги дозволяє зробити висновок, що соціально-гуманітарна допомога в Україні під час війни є комплексною системою, що поєднує високу регламентованість ввезення з децентралізованою та часто недостатньо уніфікованою системою внутрішнього розподілу.

Зважаючи на вищенаведені факти, можна зробити висновок, що деокуповані території півдня України, передусім у межах Херсонської та частини Запорізької областей, становлять собою регіон із критичним

рівнем фізичних руйнувань та соціально-економічної дестабілізації, спричинених окупацією та інтенсивними бойовими діями. Регіон, який історично виконував функцію агропромислового хабу та стратегічного транспортного коридору, наразі характеризується трьома основними викликами: тотальним руйнуванням інфраструктури, безпрецедентною мінною небезпекою та глибокою демографічною кризою. Таким чином, загальна характеристика деокупованих територій Півдня України зводиться до поняття «зони критичної вразливості», де фізичне відновлення тісно переплітається з необхідністю забезпечення базової безпеки та психосоціальної стійкості мешканців.

Соціально-економічний стан деокупованих громад Херсонської області визначається експертами як найбільш критичний серед усіх звільнених територій України, що обумовлено як масштабами руйнувань, так і безпосередньою близькістю до лінії бойових зіткнень. Основні проблеми концентруються навколо трьох взаємозалежних сфер: економічної деградації, руйнування життєзабезпечувальної інфраструктури та соціального виснаження.

Розвиток соціальних послуг у селах Правдино, Нова Зоря та Таврійськ Білозерської територіальної громади Херсонської області включає: відновлення роботи закладів освіти та медицини; створення кризових центрів психологічної допомоги; відкриття консультаційних пунктів для ВПО; розширення можливостей для працевлаштування шляхом розвитку місцевого бізнесу. Таким чином, формування системи координації має поєднувати інституційну підтримку з боку держави та активність місцевих ініціатив.

На прикладі Білозерської селищної громади встановлено, що основними проблемами організації гуманітарної допомоги є: руйнування критичної інфраструктури; нестача медичних і соціальних послуг; відсутність єдиної системи обліку отримувачів допомоги; нерівномірний розподіл гуманітарних ресурсів; високий рівень психологічної

травматизації населення. Дослідження показало, що місцеві органи влади разом із волонтерами та міжнародними організаціями відіграють важливу роль у наданні допомоги, але їхні можливості обмежені через нестачу фінансових, кадрових і технічних ресурсів.

Реалізація соціально-гуманітарного проекту для мешканців деокупованих сіл Херсонської області (Правдино, Нова Зоря, Таврійськ Білозерської громади) є важливим та своєчасним кроком у подоланні наслідків війни та поверненні громадян до повноцінного життя. Ці громади зазнали масштабних руйнувань інфраструктури, втратили доступ до медичних, освітніх та соціальних послуг, що суттєво ускладнює задоволення базових потреб населення. Комплексність проекту полягає у поєднанні гуманітарної, соціальної, медичної, освітньої, економічної та культурно-реабілітаційної роботи. Залучення різних інституцій (органів місцевого самоврядування, державних служб, благодійних та релігійних організацій, волонтерів, міжнародних фондів) забезпечують співпрацю, що є ключовим фактором у досягненні результатів.

Очікувані результати проекту мають як кількісний, так і якісний вимір. З одного боку, планується забезпечення сотень родин продуктами, медикаментами, одягом, організація десятків виїзних медичних та психологічних консультацій, залучення дітей до освітніх програм та гуртків. З іншого боку – підвищиться довіра населення до соціальних інститутів, відновиться почуття безпеки, зменшиться рівень тривожності, сформується середовище взаємної підтримки у громадах. Таким чином, впровадження соціально-гуманітарного проекту є не лише відповіддю на нагальні потреби мешканців, але й інвестицією у їхнє майбутнє, сприятиме відновленню соціальної єдності, формуванню нових можливостей для самозайнятості та розвитку місцевої економіки, зміцненню культурних і духовних традицій. У довгостроковій перспективі це дозволить створити модель стійкого розвитку громади,

яка може адаптуватися до нових викликів і забезпечити гідний рівень життя для своїх мешканців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Б. Гуманітарний сектор в Україні: уроки, пройдені за рік повномасштабної війни. *Українська правда*. 28 лютого 2023 року. URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/02/28/253104/>
2. Асоціація Сфера. Посібник Сфери: Гуманітарна Хартія та Мінімальні стандарти гуманітарного реагування, 4-те видання, Женева, Швейцарія, 2018. URL: <https://practicalactionpublishing.com/book/2878/the-sphere-handbook-ukrainian>
3. Балян О. Що треба знати про відмінність гуманітарної та благодійної допомоги, щоб не мати проблем з податковою. *Українська правда*. 27.05.2025. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2025/05/27/7514269/>
4. Бджола О. Програма «Пліч-о-пліч: Згуртовані громади» – як партнери допомагають Білозерській громаді. Сайт Bilozerka.info. 16.10.2025. URL: <https://bilozerka.info/programa-plich-o-plich-zgurтовani-gromady-yak-partnery-dopomagayut-bilozerskij-gromadi/>
5. Бєсєдін І.О. Принципи гуманітарної допомоги. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. Випуск № 02, 2025. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.72>
6. Білозерська громада. Офіційний сайт. <https://bilozerka-otg.gov.ua>
7. Борецька Н. Соціальна робота в умовах воєнного стану: нові виклики та завдання. *Вісник соціальної роботи*. 2023. № 2.С.14–22.
8. Боброва О. Організація гуманітарної допомоги у кризових умовах: український досвід. К.: НАДУ, 2022. 250 с.
9. Внукова Анна. Гуманітарна допомога – що це таке? Опис, значення. Сайт Bitlex. 24.03.2013. URL: https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/gumanitarna_dopomoga

10. Волков С. В. Гуманітарна допомога в Україні: сучасні виклики. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8/2023. С. 332–334. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/77>
11. Всесвітня продовольча програма: допомога в Україні. WFP. (2023). URL: <https://ukr.reg.scope.wfp.org/ukr/faq>
12. Гнітецька О. Правдине: село на лінії фронту з трагічною історією окупації. Сайт «Мост». 2023. URL: [https://most.ks.ua/news/url/pravdine-selo-na-liniji-frontu-z-tragichnoju-ist oriyeju-okupatsiji/](https://most.ks.ua/news/url/pravdine-selo-na-liniji-frontu-z-tragichnoju-ist-oriyeju-okupatsiji/)
13. Громадська організація «Товариство Червоного Хреста України». Звіт про гуманітарну допомогу (2023). URL: <https://redcross.org.ua/news/2023/06/50976/>
14. Гуманітарна допомога та відповідальність за її нецільове використання. Сайт Legal Aid. 18 August 2022 URL: <https://legalaids.gov.ua/publikatsiyi/gumanitarna-dopomoga-ta-vidpovidalnist-za-yiyi-neczilove-vykorystannya/>
15. Гуманітарна допомога. Сайт Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності. URL: <https://www.msp.gov.ua/for-business-and-organisations/humanitarna-dopomoha>
16. Гуманітарна допомога: поняття, порядок ввезення. Сайт Jurfem. 24.03.2022. URL: <https://jurfem.com.ua/humanitarna-dopomoha-ponyattya-vvesennya/>
17. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга): аналіт. доп. / [Сінайко О. О.(кер. авт. кол.), Тищенко Ю. А., Каплан Ю. Б., Михайлова О. Ю., Валевський О. Л. та ін.] ; за заг. ред. Ю. Б. Каплан, Ю.А. Тищенко. Київ: НІСД, 2020. 126 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/bila-knyga.pdf>
18. Гуманітарної допомоги в Україні потребують понад 14 мільйонів жителів – ООН. Укрінформ. 11.04.24. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3851320-gumanitarnoi-dopomogi-v-ukraini-potrebuut-ponad-14-miljoniv-ziteliv-oon.html>

- 19.Гуменюк Т. І. Соціально-гуманітарна політика України в умовах війни. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія: Право, (17), 2024. С. 150-155. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf>
- 20.Гусаков В. Відновлення на паузі: як живе село на Херсонщині, яке в 2022-му перебувало на лінії фронту. Сайт. «Мост» 18.04.2024. URL: <https://most.ks.ua/news/url/vidnovlennja-na-pauzi-jak-zhive-selo-na-hersonschini-jake-v-2022-mu-perebuvalo-na-liniji-frontu/>
- 21.Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання та санітарно-гігієнічними товарами в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 328. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2022-%D0%BF#Text>
- 22.Деякі питання організації ведення автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 927. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927-2020-%D0%BF#Text>
- 23.Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 № 953. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#Text>
- 24.Дорожня мапа для деокупованих громад. Центр близькосхідних досліджень. 07.03.2023. URL: <https://uames.org.ua/dorozhnia-mapa-dlia-deokupovanykh-hromad/>

25. Дуля А. В., Лютий В. П. Досвід представництва інтересів внутрішньо переміщених осіб недержавними організаціями. Ввічливість. Humanitas, 2023, № 3. С. 15–22.
26. Закон про гуманітарну допомогу: нові вимоги до ввезення та обліку. Сайт УГСПЛ. 04.01.2024. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/zakon-pro-humanitarnu-dopomohu-novi-vymohy-do-vvezennia-ta-obliku/>
27. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Київська школа економіки (KSE), 2024. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-listopad-2024-roku/>
28. Іванов А. В. Соціальна і гуманітарна політика в Україні в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, 2023. С. 61–65. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/10.pdf
29. Іванов А. В. Соціальна і гуманітарна політика України в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. № 2. 2023. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.2/10>
30. Клименко Н. Благодійна та гуманітарна допомога. У чому відмінність? Сайт «Фінансовий Директор Компанії». 2023, грудень. URL: <https://e.fdk.net.ua/finansovyy-dyrektor-kompaniyi-2023-12/blahodiy-na-ta-humanitarna-dopomoha-u-chomu-vidminnist>
31. Козіна Віра. Окремі правові аспекти отримання благодійної (гуманітарної) допомоги в період дії воєнного стану. Сайт Асоціації міст України. 07.06.2023. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/pytannya-vidpovidi_po_blagodiynyi_ppravovi_aspekty.pdf

32. Козир Л. Взаємодія органів влади та громад у сфері гуманітарної допомоги. *Державне управління: теорія та практика*. 2022. № 2. С. 32–41.
33. Колісніченко Н. М., Кемарська Т. Г. Соціально-гуманітарні ризики війни: управлінські виклики з огляду на ситуацію та потреби населення. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах спеціальних адміністративно-правових режимів та відновлення України*: мат. Міжнар. наук.наук.-практ. конф. 17 травня 2024 р. Одеса: Одеська політехніка. 2024. С. 332–335. URL: http://eprints.library.odku.edu.ua/id/eprint/13267/1/mizh_nauk_prak_konf_17.05.2024.pdf#page=332
34. Колісніченко Н. Соціально-гуманітарний вимір формування та реалізації державної політики воєнного стану. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*, (29), 2023. С. 222-224. URL: <http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/289650/283209>
35. Лапіна Д. У Білозерській громаді залишається менше половини жителів: чому люди не евакуюються. 16 квітня, 2025. Сайт «Гривна». URL: <https://grivna.ua/publikatsii/u-bilozerskij-gromadi-zalyshayetsya-menshe-polovyny-zhyteliv-chomu-lyudy-ne-evakuyuyutsya>
36. Механізми надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану (станом на 1 червня 2022 року). НАЗК. Київ, 2022. 75 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf>
37. Мороз Т. Білозерська громада: обов'язкова евакуація під обстрілами та пошук нового дому. Сайт Білозерка.інфо. 12 липня 2025. URL: <https://bilozerka.info/bilozerska-gromada-obov'yazkova-evakuacziya-pid-obstrilamy-ta-poshuk-novogo-domu/>

- 38.Мушенюк С.І. Проблеми надання гуманітарної допомоги в Україні: практичні аспекти. *Київський часопис права*, 3, 2024. С. 158–162.
- 39.Оподаткування благодійної та гуманітарної допомоги в Україні. Сайт Юридична компанія VINCO`S. 24.10.2023. URL: <https://www.vincos.com.ua/podatkuвання-blagodijnoyi-ta-gumanitarnoyi-dopomogy-v-ukrayini/>
- 40.Основною проблемою деокупованих громад є мінна небезпека – дослідження. Сайт ZMINA. 25.03.2024. URL: <https://zmina.info/news/osnovna-problema-deokupovanyh-gromad-ye-minna-nebezpeka-doslidzhennya/>
- 41.Петренко Л. Психологічна реабілітація населення деокупованих територій. *Психологія і суспільство*. 2023. № 3. С. 98–107.
- 42.Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2022-%D0%BF#Text>
- 43.План відновлення України. Забезпечення ефективної соціальної політики. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/secure-targeted-and-effective-social-policy>
- 44.Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 25, ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#n19>
- 45.Про гуманітарну допомогу: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 51, ст. 451. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
- 46.Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2015-%D0%BF#n9>

- 47.Проліска. Звіт про евакуацію населення (2023). URL: <https://proliska.org/z-pochatku-povnomasshtabnoho-vtorhnennia-proliska-evakuiuvata-16-5-tysiach-liudej/>
- 48.Синяк Д. Замість листів співчуття – справжня допомога: Білозерська громада в проєкті «Пліч-о-пліч». Портал «Децентралізація». 14.04.2025. URL: <https://decentralization.ua/news/19475>
- 49.Старєв О. В. Поняття та зміст гуманітарної допомоги в Україні. *Modern scientific journal (Сучасний науковий журнал)*. 2023. №2. С. 131-138. DOI: <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2023-2-18>
- 50.Стратегія розвитку громад під час війни: навіщо планувати майбутнє в умовах невизначеності. Платформа LINK. 15.01.2025. <https://link.ldn.org.ua/articles/strategiya-rozvitku-gromad/>
- 51.Стукало О. Херсонщині найскладніше: проаналізували економічне відновлення деокупованих громад. Сайт «Вікно Відновлення» 10:15, 20.05.2025. URL: <https://recovery.win/news/ekonomichne-vidnovlennya-deokupovanyh-gromad>
- 52.Україна. План гуманітарних потреб і реагування на 2025 рік. Управління ООН з координації гуманітарних справ. URL: https://www.unhcr.org/ua/sites/ua/files/2025-01/Ukraine%20HNRP%202025%20Humanitarian%20Needs%20and%20Response%20Plan%20UA_0.pdf
- 53.Як погіршення безпекової ситуації впливає на деокуповані громади Херсонської та Миколаївської областей. Сайт «Громадський простір». 17.07.2025. URL: <https://www.prostir.ua/?library=yak-pohirshennya-bezpekovoji-sytuatsiji-vplyvaje-na-deokupovani-hromady-hersonskoj-ta-mykolajivskoj-oblastej>

54. Якубовський С., Хижняк О. Відбудова деокупованих територій: економічні та соціальні пріоритети. *Економіка України*. 2023. № 7. С. 45–56.
55. International multi-sectoral standards in collective centers adapted to the Ukraine context. CCCM Cluster Ukraine. UNHCR. URL: <https://data.unhcr.org/fr/documents/download/93525>
56. Learning event report: Strengthening the social service workforce in Ukraine. Social Service Workforce Alliance. (2024). URL: https://socialserviceworkforce.org/wp-content/uploads/2024/02/learning_event_report_strengthening_the_social_s.pdf
57. Strengthening the Social Service Workforce as Part of the Recovery Process to Support a Transformed Care and Protection System for Children in Ukraine. URL: https://socialserviceworkforce.org/wp-content/uploads/2024/02/learning_event_report_strengthening_the_social_s.pdf
58. UNHCR. Звіти про підтримку ВПО. 2023. URL: <https://www.unhcr.org/ua/media/unhcr-ukraine-operational-update-12-march-2024-draft-ukr-pdf>
59. UNICEF. Програми підтримки дітей у Херсонській області. 2023. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/topics/%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E>